

Пад Константинопоља и крај Римског царства 1453. године

29. маја 2020.

Римско царство није пропало 476. године уклањањем императора Ромула, нити падом Рима. Оно је наставило да живи снажним замахом на истоку, кроз моћно Византијско царство. Иако га ми знамо као Византијско царство, за његове становнике је оно било несумњиво Римско.

Мехмед II Освајач пред освајање Константинопоља

Чак и када је латински језик замењен грчким, Византинци су и даље себе сматрали Римљанима. У раном средњем веку они су повратили контролу над многим раније изгубљеним територијама, пре свега на Италијанском полуострву. Борили су се с разним силама у настајању и суочили с неколико покушаја заузимања њиховог главног града, опасаног троструким бедемима. Једини пут када је освојен то је било уз помоћ унутрашњих сукоба и издајства који су се поклопили с Четвртим крсташким ратом. Страни завојевач никада није успео да продре кроз зидове великог града.

Панорама града, како би изгледао непосредно пре напада.

Иако је империја поново држала Константинопољ, пошто се опоравила од Четвртог крсташког рата, била је далеко од моћи коју је имала у раном средњем веку. У време обнављања Цариграда од стране Михаила VIII, византијске територије биле су ограничене на Тракију, северну Грчку и део данашње западне Турске. Турци су заузели територију у Малој Азији, све до Никомидије на северу и острва Родос на југу.

Много сложенију претњу од свих претходних представљала су два царства – Бугарско и Српско, која су се борила против Византије. Сам град је био ослабљен епидемијом куге и великим земљотресом, као и грађанским ратовима који су поделили становништво. Под династијом Палеолога која је завладала по обнављању Цариграда, царство је постало сенка своје некадашње моћи и сјаја, док је нова источна сила бацила око на велики град.

Отомански Турци су постали моћни, падом Турака Селџука. Имајући у почетку малу државу у Турској, Османлије су постепено завладале свим околним државама, те је њихова територија почела да расте. До XV века они су заузели све византијске територије у Турској, осим узаног појаса Трапезунтског царства, византијског савезника и државе наследнице.

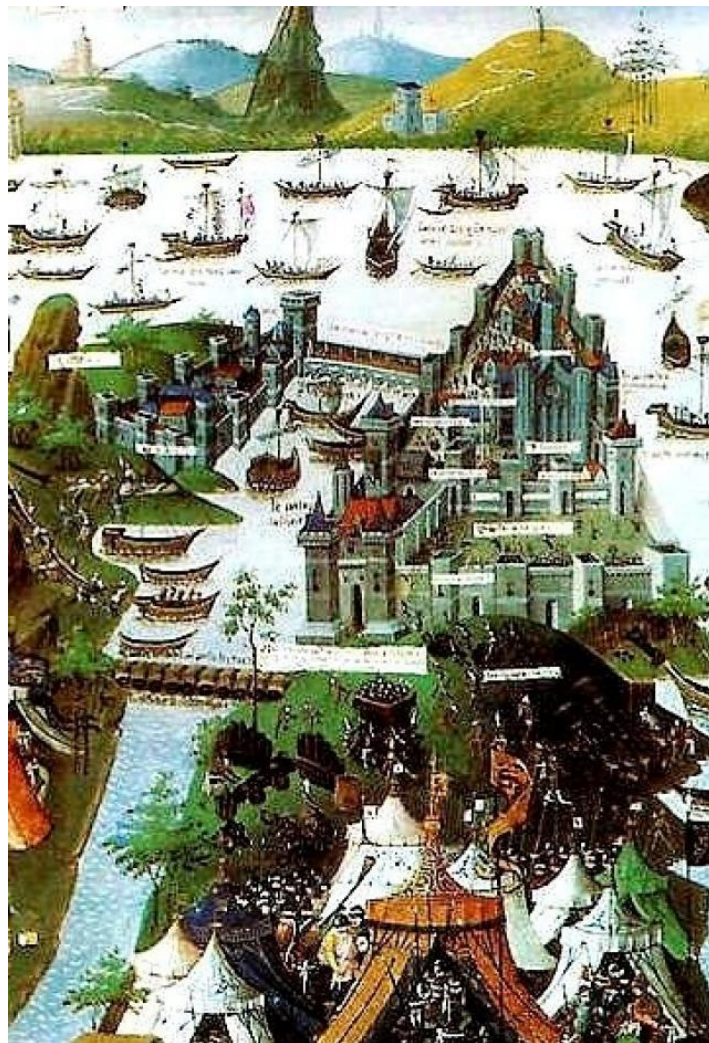
Пре опсаде византинци су имали само мало подручје око Цариграда и делове Грчке, док су Османлије имале много више и били и даље сила у успону.

Турци су, исто тако, прешли Босфор и заузели читаву територију Тракије, западно од Цариграда, остављајући Византинцима контролу над само неколико квадратних миља западно од града.

Чак и велики византијски град Солун, који је Константин својевремено разматрао као могућу нову престоницу, Османлије су освојиле до 1430. године. Византинци су почели да плаћају порез Турцима и повремено деловали као да су продужетак Отоманске империје.

Императори у Константинопољу су препознали отоманску претњу и често покушавали да манипулишу пословима Османлија, подстичући побуне и подржавајући моћне претенденте на отомански престо. Понекад су били успешни, а у другим случајевима су њихови покушаји мешања пропадали, а они заузврат били изложени нападима. Под Муратом II 1422. године Османлије су одлучиле да отму град. Византинци су били добро припремљени за опсаду, а у свој одбрамбени систем су увели и нове топове.

Османлије су довукле своје топове, али су то били примитивни топови који су се показали неефикасним против јаких Теодосијевих зидова. Османлије су на крају биле приморане да се повуку јер нису пронашли начин да се приближе граду, а византијско вођство је успешно подстакло побуну унутар отоманске територије.

Опсада Константинопоља/Национална рукописна библиотека Француске, бр. 9087 (фолио 207 в). Турска војска Мехмеда II напада Константинопољ 1453. Неки војници гађају град топовима, док други довлаче бродове до Златног Рога. Град изгледа прилично готски.

Византијска империја била је у крхотинама, а њено становништво је наставило да се смањује, али су се ипак појавили последњи остаци Римског царства.

Последњи римски/византијски цар Константин XI Палеолог Драгаш попео се на престо. Он је решио да се супротстави Османлијама, а када је млади и амбициозни Мехмед II преузео отомански престо 1451, двојица вођа боре се свим расположивим средствима.

Мехмед II је имао велику стратешку визију која је зависила од претварања Константинопоља у нову престоницу његовог царства. Мехмед је имао двадесет једну годину када је дошао на престо и провео је читав живот учећи како се влада. Његов метод освајања града био је сличан претходним арапским покушајима. Осигурао је и утврдио области око Константинопоља како би му пресекао снабдевање. С обе стране Босфора сада су биле завршене **две тврђаве близнакиње – Румелијски хисар и Анадолијски хисар**, само неколико километара северно од Константинопоља.

Мехмед је започео окупљање војске из свих делова царства почетком 1453. године, у близини престонице Адрианопоља (Једрена).

Он је искористио услуге мађарског градитеља топова Орбана, исплативши му четвороструко већу суму од оне коју му је тражио.

То је био почетак ере ватреног оружја. Орбан је неколико месеци дизајнирао и изливао један од највећих топова на свету свих времена. Било је то велико чудо технике.

Топ дужине преко осам метара назван је **Василевс**. Избацивао је ђулад пречника око 75cm, тежине 550kg на даљину од 1600 метара. Био је постављен на узвишењу насупрот **Романове капије**, дела цариградских бедема који је процењен као најслабији. Без обзира на своју монструозну величину **Василевс** се показао као врло непрецизан и непрактичан. Било му је неопходно три сата да би се напунио и испалио пројектил, а самих пројектила је било врло мало. Своје учешће у опсади Цариграда, наводно је окончао након шест недеља, када се под урушио под силином трзаја самог топа.

Док је чекао да топови буду готови, Мехмед II је проводио време непрекидно планирајући детаљне моделе заузимања града. Он је био потпуно спреман за заузимање града и стигао је до његових капија с пешадијом од приближно **80 – 100 000 војника, 90 бродова и 70 топова различитог калибра.**

Иако је овај топ направљен десет година касније, топови коришћени у опсади Цариграда били су сличне величине.

Византинци су под Константином Драгашом и његовим претходником Јованом VIII већ имали искуство прве опсаде и били су свесни тога да ће напад ускоро уследити. Предузете су обимне поправке градских бедема, стигло је појачање са запада, а највеће од њих били су Ђеновљани предвођени Ђованијем Ђустинијанијем. Они су стигли само неколико дана пре опсаде са 700 добро наоружаних и прекаљених бораца и неколико бродова.

Укупан број бранилаца града износио је 8 – 10.000 мушкараца, укључујући и становнике града пореклом из западних колонија, као и европске савезнике који су коначно схватили да би радије имали Византинце на својим границама, него Турке. Током целог трајања опсаде становници града су здушно чинили све да помогну одбрану и спрече најгоре, првенствено вршећи поправке бедема и одтрпавајући шанац. Одбрана морског бедема на Златном рогу поверена је Млетачком заповеднику Алвизију Диједу, док је на челу саме флоте био Гаријел Тревизано.

Почетком априла Мехмед је распоређивао своје снаге око града и до седмог априла 1453. године отпочела је опсада у пуном опсегу.

Браниоци су били бројно надјачани до односа 1:10, тако да су чак и најелитније султанове трупе, јаничари, бројали исто колико и сами браниоци. За разлику од претходне отоманске опсаде, сада су Византинци имали далеко лошије топове јер је Мехмед био мотивисан да набави колекцију барута направљених, у то време, најсавременијом технологијом, док је већина византијских топова датирала још из времена прве отоманске опсаде.

Теодосијеве зидине у Константинопољу – доња и горња соба у унутрашњости куле

Турци су распоредили своје топове преко самог средишта Теодосијевих двоструких бедема који се налазе покрај западног брда. За неколико дана опсаде топови су успели да униште кулу Светог Романа дуж главног зида. Константин је био довољно потресен тиме да затражи мир са Мехмедом у замену за огромне поклоне у новцу султану.

Мехмед је, у складу с исламским обичајима, понудио становницима града предају, обећавши сигурност за њих и њихову имовину, а Драгашу је понудио да преда град, а заузврат би му било дозвољено да се безбедно повуче у Мистру на Пелопонезу и да њоме управља као суверени владар Морејске деспотовине. Константин је одлучно одбио да напусти град, после чега су обе стране одлучиле да се боре до краја.

Отоманска флота је 9. априла неуспешно покушала да пробије ланац на улазу у Златни рог. Византинци су, захваљујући томе, успели да униште велики део турске флоте гађајући је топовима са бродова у заливу и са морских бедема дуж Рога. Међутим, Турци су узвратили византијској флоти тако што је Мехмед наредио да се неколико бродова пребаци копном од Босфора до Златног рога и тако заобиђе ланац.

Опсада града, средњовековна минијатура.

Када су на турску флоту послати запаљени бродови, били су потопљени канонадом отоманских топова које је Мехмед премештао скоро свакодневно. Он је усмерио велики део своје артиљеријске силе на непосредну близину **Влахерне и Порфирогенитову палату**, која се налазила на делу на коме се спајају двоструки **Теодосијеви бедеми и влахернски бедеми**. Палата је била царска резиденција последње владарске династије и Константин XI је остао у њој током опсаде града, упркос томе што је палата била стално бомбардована и нападана. Турски су покренули неколико напада на превоју зидина у близини палате, али су сваки пут били одбијени уз велике губитке.

Иако је турска артиљерија у том тренутку били надмоћнија, Византинци су и даље били у стању да им својим топовима нанесу значајне губитке. Када је отворен пролаз у бедемима, а турска пешадија почела да надире кроз њега, браниоци су циљали у ту масу војника и пуцали у њу из сачмара, које су биле напуњене мецима величине ораха.

Ова примитивна пушка је уништила и тај и сваки нови талас турског напада и приморала Мехмеда да осмисли нову тактику. Иако је у бедемима већ било отворено неколико рупа, оне су се показале неефикасним јер су рупе биле брзо затворене бачвама пуним земље, које су, штавише, амортизовале артиљеријску паљбу боље него зидови. Чак и када би непријатељ напао пре него што би браниоци успели да поправе оштећење, јаз између унутрашњег и спољног зида доводио је сваког нападача у ситуацију да буде нападан бочно са три стране, док је с главног зида био изложен пушчаној паљби.

Константин XI Палеолог, последњи император Византијског царства

Касније, у другој половини опсаде, Турци су покушали да ископају неколико тунела, али су их браниоци сваки пут открили и осујетили, а турски рудари су обично доживљавали катастрофалну судбину.

После скоро два месеца непрекидног бомбардовања, Мехмед је коначно планирао да изврши синхронизовани напад свим снагама 27. маја 1453. године. Он је распоредио своје снаге тако да буду претња граду са свих страна. Његови бродови су припремили високе лестве за опсаду зидина, док су копнене снаге носиле своје лестве.

Исцрпљени браниоци су били приморани да развуку своје снаге на преко дванаест миља дужине бедема. Мехмед је послао морнарицу да напада зидине заједно с копненим снагама, али су бродови били лако одбијени. Али су зато напади с копна били фатални по град и омогућили Османлијама коначну победу. На десетине хиљада војника се обрушило на зидове помоћу високих лестви.

У почетку су браниоци успевали да задрже Османлије у заливу, под врховном командом Ђеновљанина Ђованија Ђустинијанија који је од свог доласка у Константинопољ командовао одбраном Теодосијевих бедема. Током једног од напада, док је надгледао поправљање бедема, Ђустинијани је био рањен у раме и груди, због чега је однесен кроз капију право до венецијанских бродова укотвљених у луци. Када су браниоци видели да им је вођа погођен, морал им је опао, што је омогућило последњем таласу Османлија, Јаничарима, да их надвладају и освоје бедеме лествама.

Константинопољ је пао у турске руке 29. маја 1453. године.

Град је пљачкан три дана, иако, срећом, није претрпео помор и разарање каквом је био изложен у Четвртом крсташком рату. Иако га је веома много коштало, како у људству тако и у новцу, Мехмед је успео да оствари свој сан.

Пошто је установио Константинопољ/Истамбул као главни град, Отоманско царство је цветало наредних неколико стотина година.

Улазак Султана – победника у нову престоницу

Одбрамбени систем Константинопоља био је један од најимпресивнијих на свету. Можда је најимпресивнија карактеристика његове одбране чињеница да Теодосијеви бедеми нису пали ни после скоро хиљаду година од како су подигнути и од проналаска топа. Они су омогућили царству да опстане упркос константном суочавању с огромним изазовима. Чак и при коначном паду града браниоци су били у стању да нанесу страшне губитке отоманским освајачима, тако да је великој војсци опремљеној најсавременијим наоружањем требало дуже од месец дана да освоји град који је претходни век провео у стању пропадања.

Ти бедеми су били инспирација за рана европска краљевства и када су коначно пали служили су као узор свим каснијим одбранама градова.

Константинопољ је дуго штитио хришћанску Европу од муслиманске експанзије, те је његов коначни пад учинио Европу рањивом на нападе једне од највећих исламских сила у историји.

Хронограф